

GENERALUL IACOB ZADIK ÎN BUCOVINA (II)

ION FILIPCIUC

Motto: „Istoria este povestirea faptelor false prezentate drept adevărate, spre deosebire de fabulă, care este povestirea faptelor adevărate, prezentate drept false” (Voltaire).

General Iakob Zadik in der Bukowina (II)

(Zusammenfassung)*

Von der Absicht ausgehend, einige Fehler aus der Studie Anghel Popas *General Iakob Zadik und die Bukowina. Unveröffentlichte Dokumente* zu berichtigen, präsentiert der Verfasser historische Daten über die Tätigkeit des Generals in der Bukowina im Herbst 1918.

Die Befreiung oder die Eingliederung der Bukowina in das Königreich Rumänien erfolgte nicht nach einem vorher erarbeiteten strategischen Plan, demgemäß die rumänische Armee, aus einem gewissen Punkt losgehend – mit Hilfe des Hauptquartiers oder des Generalstabs der achten, sich unter dem Kommando des Generals Iakob Zadik befindenden Division – die administrativ-politischen Zentren der Bukowina erreichte. Stattdessen hat man spontan reagiert: in einer kurzen Zeit, zwischen dem 24. Oktober/6. November und dem 31. Oktober/13. November, dem Wunsch der Bevölkerung entgegenstehend, haben diese von einander sehr entfernt liegenden Zentren, obwohl nicht gleichzeitig, trotzdem einheitlich gehandelt und die Vereinigung des ganzen rumänischen Volkes unter einem einzigen Führer, dem König Ferdinand verwirklicht.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, Iakob Zadik, rumänische Truppen.

Adesea, îndată ce răsfoim câteva pagini dintr-o evocare a unei personalități din istoria și cultura poporului român, avem duioasa îngăduință de a da crezare, dacă nu chiar absolută, măcar aproximativă, poetului Vasile Alecsandri pentru sublima butadă că „românul s-a născut poet”. Că s-a născut așa, încă n-ar fi nimic rău, dar, în multe cazuri, pe cât înaintează în vârstă, poezia îl copleșește în așa măsură, încât, și

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

în privința unor fapte istorice bine documentate, pornește să fantazeze cu abilitatea depășirii isprăvilor lui Făt-Frumos.

Astfel, memorialistul Vasile Arimia¹ oferă generoase amintiri ale generalului Gheorghe Zaharia, între altele și despre generalul Iacob Zadik: „Când am pregătit volumele de documente *1918 la români*, am discutat mult cu generalul Gheorghe Zaharia despre unii oameni de seamă care au participat la actele Marii Uniri din 1918. Între aceștia, mi-a povestit o întâmplare din viața generalului Iacob Zadik, comandantul Diviziei a 8-a române. Acesta, la chemarea Comitetului Național Bucovinean, «din înalt Ordin al M. S. Regelui Ferdinand, a pășit pe pământul Marelui Voievod Ștefan pentru a ocroti viața, avutul și libertatea locuitorilor de orice neam și credință, împotriva bandelor de criminali care au început opera lor de distrugere în frumoasa noastră țară»².

Acest luptător al Marii Uniri, după 1944, ca mulți alți generali români, pentru că a fost ofițer al Armatei Regale Române, făcând parte din burghezia și moșierimea română, a suferit persecuții impuse de regimul comunist.

Domnul general Gheorghe Zaharia mi-a povestit că într-o zi a fost chemat de Emil Bodnăraș, care făcea parte din conducerea partidului comunist, și întrebat ce știe despre generalul Zadik. Tovarășul Zaharia i-a răspuns că nu știe mai nimic, dar crede că este mort de mult, că nu s-a mai auzit nimic de el.

Bodnăraș i-a spus:

– Tovarășe Zaharia, generalul Zadik trăiește.

Mirat, Zaharia zice:

– Tovarășe Bodnăraș, nu cred că mai trăiește.

– Tovarășe Zaharia, eu am vorbit cu dânsul și iată în ce împrejurări. Într-o zi,

m-am dus la Mănăstirea Bisericieni din Piatra Neamț. Din oraș și până la mănăstire nu este nici un mijloc de transport, așa că am luat o trăsură. Nu-l cunoșteam pe căruțaș. Pe drum, la un moment dat, căruțașul îmi zice: «Domnule general, amândoi suntem foști generali». «Cum, dumneavoastră ați fost general?» «Da, domnule Bodnăraș. Eu sunt generalul Zadik, dacă cumva ați auzit de mine». După aceasta nu am mai discutat nimic. De aceea v-am chemat, să vă rog să numiți un colectiv să se ducă la Piatra Neamț, să-l caute pe căruțaș, să se documenteze despre situația lui și să faceți un raport.

Am rămas mișcat de cele ce-mi spunea tovarășul Bodnăraș, pentru că noi, veteranii, nu știam nimic. Acest om nu a făcut niciun memoriu. Am format un colectiv din trei cercetători de la institut și am trimis la Piatra Neamț. Acolo, nici comitetul județean de partid nu știa nimic.

¹ Vasile Arimia, *Popasuri pe drumurile vieții*, Târgu-Jiu, f. ed., 2013, p. 327–330.

² Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Constantin Botoran, *Cartea neamului. Marea Unire de la 1918: documente istorice*, București, Editura Globus, 1993, p. 150–151.

– Colectivul nostru și-a făcut treaba. De cele ce am aflat, tovarășe Arimia, am rămas de-a dreptul impresionat. După 1944, i-a fost luată casa, avea proprietate personală, i s-a tăiat pensia și, pentru a putea trăi, s-a făcut birjar, cumpărându-și o căruță și doi cai. Cu aceștia servea cetățenii din oraș. Niciodată nu s-a plâns, niciodată nu a spus că el a fost general. A îndurat totul cu speranța în Dumnezeu, că poate i se va rezolva și lui situația.

Cu materialul făcut de colectiv, la care am adăugat câteva propuneri, m-am prezentat la Bodnăraș. A citit și el raportul și i-a dat telefon lui Ceaușescu, că trebuie să vină să-i raporteze.

Nici lui Ceaușescu nu-i venea să creadă cele ce scria în raport, mirându-se cum un general român, luptător pe front și pentru Marea Unire, să ajungă birjar într-un oraș. A aprobat imediat raportul nostru. În acest raport am propus să i se redea casa proprietate, dar, mai întâi, să se facă reparațiile necesare. Să i se revadă situația cu pensia și să-i recalculeze și din urmă. Și alte măsuri.

Și, fără să-i comunicăm nimic, s-a trecut la îndeplinirea măsurilor.

Când a auzit că se fac reparații la casa lui, mereu trecea pe acolo, interesându-se cine se va muta în casa lui. Dar nimeni nu știa.

După vreo câteva săptămâni, când totul a fost gata la Piatra Neamț – zicea Zaharia –, s-a dus Bodnăraș și, împreună cu primul secretar și organele locale, l-a chemat pe generalul Zadik și i-a predat casa. Surpriza a fost mai mare și dânsul foarte mulțumit. Numai că, nu mult după aceea, viața lui a luat sfârșit. Dar cel puțin și-a văzut rezolvată problema.

Și eu discutam cu domnul general Zaharia câți vor mai fi în situația lui Zadik, mai ales cei care au participat la cel de-al Doilea Război Mondial. Dânsul îmi spunea că au primit multe memorii la veteranii de război, dar că nu le poate rezolva, că nu depinde de dânsii.

A fost o perioadă grea pentru foștii luptători din cele două războaie mondiale, ignorați și, aș zice, pedepsiți de regimul comunist. Așa este când alții dispun de soarta țării. Se pare că politicienii români nu au tras și nu trag învățăminte din istorie³.

Autorul face trimitere la *Drama generalilor români. 1944–1964*⁴, de Alesandru Duțu și Florica Dobre, precum și la cartea col. (r) Constantin Ispas, *Nemuritorii: generali gorjeni, valori ale neamului românesc*⁵, fără să menționeze că, la vremea alcătuirii acestor pagini, generalul Iacob Zadik trăia și ar fi putut furniza amănunte.

³ *Ibidem.*

⁴ Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Drama generalilor români. 1944–1964*, București, Editura Enciclopedică, 1997.

⁵ Constantin Ispas, *Nemuritorii: generali gorjeni, valori ale neamului românesc*, vol. I–IV, Târgu-Jiu, Editura Centrului Județean al Creației Gotj, 2002.

*

Episodul este demn de pana prozatorului Anton Bacalbașa, care ar fi scris o veritabilă capodoperă, de-ar fi avut șansa istorică să lucreze în Armata R.P.R., și poate că ar fi introdus și o oarecare logică în cursul epic. Deocamdată, ar fi de lămurit câteva amănunte:

1) Unde a trăit generalul Iacob Zadik în anii de după al Doilea Război Mondial: în Piatra Neamț, în București sau în altă localitate din România?

2) Casa în care a locuit generalul Iacob Zadik, din Aleea Alexandru, Nr. 8, București, a fost sau nu obiectul unui abuz administrativ după naționalizarea din 11 iunie 1948?

3) Ce ordine și medalii și cu ce prilej i s-au conferit generalului Iacob Zadik în vremea regimului comunist din România?

4) Pentru a i se acorda asemenea onoruri, firește că forurile politice și militare își întocmeau o situație documentară cu probe indubitabile.

5) În anul 1967, generalul Iacob Zadik dă mărturie despre luptele la care a participat în urmă cu cincizeci de ani, pe frontul de la Mărășești. Nu a fost informat generalul Gheorghe Zaharia de aceste mărturii? Nu le-a citit la vremea cuvenită? Colectivul de cercetători, pus la treabă de către tovarășul general Zaharia, nu i-a raportat că în ziarul „Scânteia” au apărut câteva aspecte din luptele în care a fost implicat generalul Iacob Zadik?

6) Cum deocamdată nu avem răspunsuri la asemenea nedumeriri, cititorul este îndrituit să observe doar că:

a) ignoranța generalului Gheorghe Zaharia, în legătură cu faptele de arme săvârșite de generalul Iacob Zadik și, mai cu seamă, în privința traiului din ultima parte a vieții acestui veteran al Primului Război Mondial, este de-a dreptul infantilă;

b) lipsa de curiozitate științifică și indiferența camaraderească a generalului Gheorghe Zaharia, întrucât nu se învrednicește să facă investigații directe și își trimite subordonații într-o asemenea misiune, intră în domeniul anecdoticii;

c) raportul ar trebui să se afle arhivat și înregistrat într-un set de documente, dat fiind faptul că de soarta generalului Iacob Zadik se interesa chiar conducerea superioară de partid și de stat.

7) Curiozitatea științifică și interesul oficial puteau fi ușor astâmpărate prin consultarea *Cărții de telefoane* din municipiul București, anii 1967–1970; apoi, documentele de proprietate ale casei din Aleea Alexandru, Nr. 8, sector I, București, sau dosarul de la Casa de Pensii, de unde se poate afla ce pensie avea generalul Iacob Zadik în anii 1940–1944, 1945–1950, 1960 și 1970, spre a ne da seama cu ce sumă își permitea să cumpere o căruță și doi cai... Deoarece e cam greu de închipuit că își hrănea caii din ceea ce câștiga cu birjăreală! Dar cum se face că nici caii și nici trăsura nu au fost rechiziționate la colectiva din Piatra Neamț?

În fapt istoric, vila din Aleea Alexandru, Nr. 8, confiscată după instaurarea dictaturii proletariatului în R.P.R., nu a fost retrocedată nici când trăia proprietarul, general Iacob Zadik, și nici măcar urmașilor săi, după decembrie 1989!

*

Teoria probabilităților ca doi generali – unul din Primul Război Mondial, celălalt din înverșunata luptă de clasă din România postbelică – să se întâlnească în aceeași căruță nu poate demonstra decât cum se alcătuieste o minciună cazonă.

Evident că generalul Emil Bodnăraș făcea excursii de agrement sau chiar culturale, dar e cam greu de închipuit că mergea *per pedes apostolorum*. La Câmpulung, unde i-a trăit mama, venea cu un mic avion de două locuri, condus de pilotul Gheorghe Ghiliceanu, feciorul profesorului Ioan Bilețchi-Albescu, care l-a avut elev pe Emilian Bodnăraș în anii școlarității de la Câmpulung, 1922–1924.

Alt aspect problematic este faptul că Mănăstirea Bisericani, de lângă Piatra Neamț, era transformată în anii socialismului biruitor în azil de bătrâni. Să fi fost internată mama lui Emil Bodnăraș acolo și fiul cel grijuliu să o fi vizitat incognito?

De observat apoi amănuntul că cei doi generali nu mai au ce-și vorbi tot drumul, pe distanța de vreo 5 kilometri... Să fi fost generalul Iacob Zadik un simplu măturător de stradă și nu s-ar fi coborât să schimbe o vorbă cu un general ridicat fulgerător în grad, fie și numai pentru victoria arestării mareșalului Ion Antonescu.

Nu cunoaștem ce fapte de arme are la dosar generalul Gheorghe Zaharia, între ce ani a trăit, unde și-a făcut studiile militare, în ce unitate și-a configurat pregătirea de luptă și politică, dacă a lucrat într-un cadru operativ sau a fost un simplu birocrat.

Ținta evocării sale despre generalul Iacob Zadik nu este de a-l salva pe eroul nedreptățit de orânduirea socialistă, ci de a-l învălui într-o aură legendară pe binefăcătorul ministru al Apărării Naționale; e vorba, în fapt, de un echilibru spornic snoavelor populare, unde un luptător învederat împotriva cotropitorului (german) și un luptător (problematic) pe frontul dreptății socialiste, adică Emil Bodnăraș, care, din păcate pentru istoria neamului românesc, anterior povestirii, n-a fost pe niciun front din cele două Războaie Mondiale. Avem însă și un comandant suprem, care dă avizul pozitiv și hotărâtor raportului întocmit de colectivul celor trei cercetători galonați, care fac investigații la fața locului – în Piatra Neamț? în București? unde era casa generalului Iacob Zadik? – sau doar în arhive și documente de stare socială.

Cine a fost, însă, Emil Bodnăraș? Născut la 10 februarie 1904 și botezat ulterior cu numele Emilian, în Iaslovăț, județul Rădăuți (după alte surse, în Colomea, Galiția), din părinții Elisaveta (născută Müller), casnică, și Ioan Bodnăraș, funcționar al primăriei, însărcinat cu strângerea impozitelor de la contribuabilii satului. După câțiva ani, familia se stabilește în Câmpulung Moldovenesc, pe Frantzenstrasse, Nr. 111 (ulterior Str. Regele Carol II, Str. 7 Noiembrie, iar astăzi Str. Transilvaniei), unde se naște Emanoil (Manole, în 19 iulie 1909) și apoi Aurel. În acest orașel de munte, copiii fac școala, Emilian Bodnăraș absolvind Liceul „Dragoș Vodă”, cu lucrarea de licență *Eminescu și concepția sa filosofică*, în iunie 1924, an în care moare și Ioan, tatăl familiei.

Emil Bodnăraș urmează Școala de Ofițeri de Artilerie din Timișoara, încheiată în 1927, după care este încadrat cu gradul de sublocotenent în Regimentul 12 Artilerie Sadagura, Cernăuți, absolvind peste trei ani, ca șef de promoție, Școala Specială de Ofițeri. În 1932, dezertează, însă, din armata română, singurul indiciu fiind înregistrarea sub numele Grigore Iliescu, în 15 februarie 1932, la Hotelul Patria din Hotin, și urmele rămase pe gheața râului Nistru, pe unde a trecut în U.R.S.S.

La Moscova, este recrutat în Școala Superioară de Servicii Speciale, adică spionaj, de unde se întoarce, în 1935, în România și este recunoscut la Galați sau Brăila, arestat și condamnat la 10 ani de muncă silnică. Cu acest „palmares”, îl aflăm, în 1940, membru al P.C.R. și apoi, în 1942, eliberat din închisoarea din Caransebeș.

Noaptea de 23 august 1944 îl găsește pe Emil Bodnăraș la datorie, adică în grupul celor care-i arestează pe Ion Antonescu și pe Mihai Antonescu, ceea ce îi va asigura, în 1945, calitatea de membru în Comitetul Central al Biroului Politic al P.C.R.

În 5 noiembrie 1947, cu gradul de general-colonel, Emil Bodnăraș este numit ministrul Forțelor Armate, unde slujește cu zel până în 4 octombrie 1955. Mai departe, funcțiile supreme curg fără obstacole: ministru al Transporturilor și Comunicațiilor, între 20 martie 1957 și 25 aprilie 1959; vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, din 20 august 1954 până în 4 octombrie 1955, și, după o pauză de doi ani, din 20 martie 1957 până în 11 martie 1965; prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, din 18 martie 1965 până în 8 martie 1967, și vicepreședinte al Consiliului de Stat între 1967 și 1976.

Emil Bodnăraș moare în ziua de marți, 24 ianuarie 1976, în București și este înmormântat, după dorința testamentară, și ritual ortodox, în cimitirul satului Iaslovăț, județul Suceava⁶.

În sfârșit, pentru o sumară documentare, pentru colectivul de cercetători trimiși de generalul Gheorghe Zaharia pe urmele cărușului Iacob Zadik la Piatra Neamț, era suficientă lectura unei mărturii cu titlul *Mărășești*, făcută de centenarul veteran general în ziarul „Scânteia”, în ziua de sâmbătă, 12 august 1967: „Prin durata, amploarea și intensitatea ciocnirii, bătălia din câmpia Mărășeștiului s-a înscris în istorie ca cea mai însemnată înfruntare de forțe de pe frontul român în timpul Primului Război Mondial.

Comandamentul Puterilor Centrale plănuise ca printr-o puternică ofensivă dezlănțuită în două direcții principale – de-a lungul Văii Siretului (unde avea să se desfășoare bătălia de la Mărășești) și de-a lungul Văii Troțușului (unde avea să se desfășoare bătălia de la Oituz) – să prindă într-un clește Armata Română. Realizarea acestui plan ar fi însemnat dezastrul celor mai importante forțe militare

⁶ Cf. Ion Cristoiu, *Enigma Bodnăraș*, în „Historia”, București, anul V, nr. 51, martie 2004, p. 58–69, și Vasile Sfârghiu, Otilia Sfârghiu, Doru Gușu, *Emil Bodnăraș și Câmpulungul Moldovenesc*, Botoșani, Editura Axa, 2008, p. 21–42.

ale frontului român. În vederea ofensivei, Grupul de armate al feldmareșalului Mackensen a fost întărit cu câteva divizii aduse de pe alte fronturi. Armata a IX-a, destinată să acționeze la vest de Siret, pe direcția Focșani–Mărășești–Adjud, era alcătuită din 11 ½ divizii (din care două austriece și restul germane), cuprinzând 102 batalioane de infanterie, 24 de companii de pionieri, 10 escadroane de cavalerie, o escadrilă de aviație.

Armamentul ei era foarte puternic: 1 135 [de] mitraliere și o artilerie formată din 365 [de] guri de foc, de diferite calibre. Acestor forțe li s-au opus între 6 și 22 august 1917, 11 divizii de infanterie aliate (din care 8 românești), 3 ½ divizii de cavalerie (din care 2 ½ române), 138 [de] baterii de câmp, 26 [de] baterii grele, un grup aero. Datorită faptului că multe din unitățile de infanterie rusă erau însă cu efectivele înjumătățite, raportul de forțe era favorabil germanilor. Am participat ca șef de stat major al Armatei I Române – căreia, alături de Armata a II-a, i-a revenit sarcina de a-l înfrunta pe inamic și a zădărnici planurile lui ambițioase – la pregătirea și desfășurarea primei părți a bătăliei de la Mărășești.

Ofensiva inamicului de-a lungul Văii Siretului s-a dezlănțuit în dimineața zilei de 24 iulie 1917 printr-un puternic bombardament de artilerie. Obuze de diferite calibre, grenade, șrapnele cădeau ca [o] ploaie de foc peste pozițiile noastre, care, totodată, erau învăluite în pâcla groasă a gazelor asfixiante. Inamicul a reușit să rupă frontul pe o lungime de circa 10 kilometri în sectorul apărat de trupele Diviziei 34 Ruse. Imediat, Marele Cartier Român a hotărât astuparea spărturii făcute în bariera ce apărase, timp de 6 luni, ultimul teritoriu românesc neocupat. Unități ale Diviziei 3 Infanterie Române au primit ordin să treacă pe malul drept al Siretului. Către seară, acestea au reușit să oprească înaintarea dușmanului.

Urmează zile de încheștare supremă cu trupele cotropitoare. Atacurile dușmane se îndreaptă asupra punctelor: Bisighești, Moara Albă, Moara Roșie și satul Doaga. Între cele două linii potrivnice, bombardamente[le] de artilerie ridică nori uriași de fum; la adăpostul acestei sinistre perdele protectoare, se fac adăposturi și sunt aduse rezervele în linia de foc. Lupta reîncepe. Căldura e înăbușitoare. Șiroaie de sudoare brăzdează fețele înnegrite ale ostașilor. Gazele orbesc și îneacă respirația.

Îmi stăruie în minte numeroase fapte de arme săvârșite în acele zile de ostașii români. Înălțătoare pilde de eroism colectiv [!] A intrat în legendă vestitul contraatac la baionetă dat de vitejii ostași ai Regimentului 32 „Mircea”. Împrejurarea a făcut să mă aflu atunci în raionul de luptă Moara Albă, unde se găsea în apărare și acest regiment. Venisem tocmai de la postul de comandă al eșalonului operativ al Armatei I, pentru a face o recunoaștere, în vederea unor remanieri ale dispozitivului trupelor noastre, când am fost înștiințat de declanșarea neașteptată a acestui contraatac fulgerător al infanteriștilor noștri – „fantomele albe”, cum i-a denumit chiar dușmanul, deoarece, lepădându-și ranițele, căștile și

hainele, porniseră la luptă numai în cămăși. Îngrozit, inamicul s-a retras cu pierderi grele.

Socoteala «de acasă» a imperialiștilor germani nu s-a potrivit cu cea din târg. Ei atacă zile și nopți în șir, când la dreapta, când la stânga, când în centrul frontului nostru, în speranța că vor găsi puncte mai slabe, dar pretutindeni, în fața lor, se înalță o rezistență de fier, nebănuită și de nebiruit. Valea Șușiței Seci, linia ferată Mărășești–Cosmești sunt apărate cu prețul unor grele jertfe. Cad eroini comandanți de regimente, de batalioane, comanda companiilor fiind luată de sublocotenenți, a plutoanelor de sergenți.

Pentru a da o lovitură decisivă, Mackensen a ales porțiunea de front român cuprinsă între Panciu și Mărășești, apărată de Diviziile 8, 13 și 16 Infanterie Române. El constituie în acest scop un grup de atac alcătuit din cinci divizii, sub comanda generalului von Morgen. Îndreptate împotriva a numai trei divizii românești, acestea aveau, desigur, o mare superioritate numerică. Mareșalul german era sigur că ziua de 8 august îi va aduce, în sfârșit, succesul de atâta vreme așteptat.

Era ora 6 și jumătate, dimineața, când, de la Muncel la Siret, o mie de guri de foc trăsniță, aruncând peste liniile românești o trombă de fier și flăcări. Canonada e generală și de o intensitate extremă. Valuri, valuri de infanterie dușmană se infiltrează în spărturile din liniile de apărare. Dușmanul atacă din flanc gara Mărășești, reușind să înconjoare satul dinspre sud și vest. Bombardat infernal, acesta dispare sub norii de fum; limbile lungi ale flăcărilor mistuie casele și gara.

Momentul culminant al bătăliei de la Mărășești îl constituie încleștarea din zona cuprinsă între pădurea La Răzoare și Via Negroponte, dominată de cota 100. În plină înaintare, aparent victorioasă, coloanele inamice sunt surprinse de un contraatac fulgerător din flancuri, dat de batalioanele comandate de ofițerii rezerviști Miclescu și Drăgănescu și de maiorul Tomescu. Din spate, artileria română și rusă susțin contraatacul cu un viguros foc de baraj. Cu baionetele la armă, ostașii români se aruncă năvalnic, prin perdeaua de foc, asupra dușmanului. Îngroziți, soldații inamici o iau la fugă prin pădure, aruncându-și căștile de metal și armele. Contraatacul reușise. Soarta bătăliei era schimbată. Vestea succesului câștigat de Divizia a 13-a se transmite ca fulgerul. Soldații din companiile vecine se avântă și ei la atac. La ora 12.30, întreaga linie românească era reconstituită și armata noastră victorioasă urmărea dușmanul cuprins de panică. Cea din urmă și cea mai puternică încercare de străpungere, făcută de dușman în cursul marii bătălii de la Mărășești, dăduse greș. Era scump plătită: numai în acea zi au căzut eroini 114 ofițeri și 4 800 de ostași. Câmpul acoperit de cadavre și numeroși prizonieri capturați, mulțimea trofeelor rămase în mâinile noastre arătau cumplitele pierderi suferite de dușman. Prin lupta lor eroică, prin tenacitatea, vitejia și spiritul de sacrificiu, miile de ostași din regimentele 32 „Mircea”, 18, 39, 47, 51 și 40 Infanterie, 3, 9 și 10 Vânători s-au aureolat de o glorie nepieritoare.

Victoria de la Mărășești a avut o profundă semnificație, marcând un moment crucial în desfășurarea războiului: ofensiva Puterilor Centrale se prăbușise, mașina de război germană se dovedise neputincioasă în fața hotărârii ostașilor români de a apăra pământul patriei. În ordinul de zi, dat după aceste lupte, comandantul Armatei I, generalul Ieremia Grigorescu, a exprimat limpede semnificația victoriei: «La Șușița și Siret ați năruit sforțările groaznice ale sălbatecului dușman, dovedind lumii întregi o dată mai mult că „nici pe aici nu se trece”». Aici cunosc generalul german Mackensen ce este înfrângerea. Mărășești fu «mormântul iluziilor germane».

Victoria armatei noastre la Mărășești, în organizarea căreia și-au adus contribuția și ofițerii din Misiunea Militară Franceză, a stârnit admirația în rândul aliaților României. «Românii» – se arăta într-un document al Comandamentului Francez – «au înscris în istoria lumii Siretul alături de Marna, Tver și Isonse».

Orașul erou Mărășești a fost decorat cu ordinul «Crucea de argint» – de președintele Franței, Paul Dechanel. Ziarul rus «Lujnii Krai» scria într-un articol al corespondentului său ce fusese pe frontul român la mijlocul lunii august 1917: «Românii sunt bravi și se luptă ca leii. Azi, când Germania amenință să ocupe și treimea de teritoriu ce a mai rămas românilor, ei mor în mod fanatic, dar țin în loc pe dușmani. Mor, dar nu se predau. Se luptă pentru orice bucățică din pământul lor, așa de sălbatec ca și lupoaica, când i se răpește ultimul pui. Armata, ca un singur om, a răspuns: „Ne vom lăsa aici oasele, dar germanii nu vor putea înainta”».

«Înfrângerea suferită aici de germani» – scria ziarul «Times», referindu-se la victoria românilor de la Mărășești – «constituie cea mai serioasă lovitură pe care au primit-o vreodată în orientul Europei».

Însuși inamicul a recunoscut înaltele virtuți ostășești ale românilor, înaltul lor simț patriotic. «Rezistența dușmanului, în special a românilor» – scria generalul Kurt von Morgen, comandantul Corpului I Armată Germană – «a fost neobișnuit de îndârjită și s-a exprimat prin 61 [de] contraatacuri (pe frontul Corpului I) în timpul celor 14 zile de luptă. Ele au condus mai ales în lupta la baionetă... românii au devenit un adversar demn de respectat».

Generalul von Ludendorff – inițiatorul planului de cotoșenie a întregii Moldove – avea să scrie în memoriile sale: «Armata română se întărise în așa fel, încât ne era imposibil să obținem succese strategice».

Soarta mi-a hărăzit norocul de a fi trăit, în rândurile Armatei I, marea epopee a Mărășeștiului. Sunt fericit că am apucat zilele în care, pe temelia durată de generațiile trecute, se înalță acum, măreț și impunător, edificiul României socialist.

General în retragere Iacob Zadik ,veteran al războiului din 1916–1918”⁷.

⁷ General în retragere Iacob Zadik, *Mărășești*, în „Scânteia”, București, anul XXXVI, nr. 7 430, sâmbătă, 12 august 1967, p. 2. Numele ortografiat „Zadic”.

În fapt, Organizația Veteranilor de Război îl avea în evidență și chiar într-o atenție deosebită pe generalul Iacob Zadik, de vreme ce la ziua aniversării îi expedia felicitările de rigoare, după cum se poate deduce dintr-o scrisoare de mulțumire expediată de sărbătorit, din vila în care locuia, Aleea Alexandru, Nr. 8, în București:

„Tovarășe Președinte,

Mulțumesc în mod deosebit pentru felicitările trimise cu ocazia aniversării mele de 101 ani.

La rândul meu fac cele mai sincere și calde urări de sănătate membrilor comitetului organizatoric al veteranilor din războiul antifascist.

Mai adaug: după cum pionierii sunt primăvara vieții, tot așa veteranii sunt toamna ei, adică anotimpul recoltelor activității lor, deci pentru veteranii armatei – creșcuți în focul dragostei de patrie și căliți într-o bogată activitate – de pace și de război – le fac caldă urare de sănătate și viață lungă pentru fericirea lor, mândria armatei și ca un nobil imbold pentru tinerele generații.

10. XII. 1968, București

General Zadik

Tov. g[enera]l Tache Vasile, Preș[edintele] Comitet[ului] Organ[izației] Veterani[lor] Răzb[oiului] Ant[ifascist]”⁸.

*

Singurul ziarist român care s-a îngrijit să-l asculte și să consemneze, în vremea orânduirii socialiste cele spuse de generalul Iacob Zadik a fost Vasile Firoiu, mânat de ideea întocmirii unei cărți cu mărturiile câtorva personalități care au fost cândva recruți.

Iată cum s-a petrecut dialogul, cu titlul *Recrut în veacul trecut...*, dintre veteranul general din Primul Război Mondial și tânărul reporter de la Editura Militară: „Împrejurări prielnice mi-au înlesnit cinstea și privilegiul să-l cunosc nemijlocit pe cel mai vârstnic general din armata română. Nu numai că trecuse de venerabila vârstă de o sută de ani, dar depășise anii de viață atinși vreodată de oricare alt general român. Nume pronunțat cu respect și prețuire în lumea militară, pe care a servit-o activ timp de 44 de ani, generalul-locotenent în retragere Iacob Gr. Zadik a avut bunăvoința să-mi vorbească, în repetatele primiri cu care m-a onorat, despre episoade, întâmplări și fapte petrecute de-a lungul vieții sale

⁸ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava, Colecția de documente, Fond nr. 35, Pachetul XIX, fila XIV /32.

centenare, evocând astfel personalități consacrate sau simpli ostași, întâlniți în lunga sa carieră, ca și în viața socială în care a avut, de asemenea, notabile prezențe.

Cu glasul domol, nu însă stins, cu privirea ușor estompată, cu figura pe care anii și evenimentele trăite, de-a lungul unui secol, n-au săpat totuși brazde prea adânci, venerabilul meu amfitrion povestește:

– ... Ca șef de stat major al Armatei I, în perioada în care-l aveam comandant pe generalul Constantin Christescu, acel militar iscusit și patriot neînfricat, devenit, după victoria României în cel Dintâi Război Mondial, șeful Marelui Stat Major al Armatei, re trăiesc și acum⁹, după cincizeci de ani, aceleași gânduri și aceleași frământări, aceleași mărețe emoții, satisfacții ca și atunci. Căci ființa mea e stăpânită de epopeea Mărășeștilor...

Ce-am moștenit noi de la Basarab și de la Mircea, de la Ștefan și de la Mihai, trebuia apărat și acolo, la Mărășești, în Moldova rămasă ultimul petec de pământ al rezistenței românești necotropit de cizma teutonă.

Ca șef de stat major al Armatei I, am organizat și pregătit frontul din ianuarie 1917, cu soldatul român, al cărui suflet a înlocuit în multe împrejurări chiar muniția, soldatul-țăran, despre care căpeteniile ostășești franceze n-au ezitat să afirme, prețuind rezistența fizică și admirabilele lui resurse morale, că „se hrănește cu nădejdea în victoria dreptății lui, doarme pe pânțele și se acoperă cu spinarea”.

Acestui brav luptător fără de prihană tranșeea i-a făcut culcuș și năzuința hrană. Inteligența și bravura țăranelui român pornit să-și apere glia străbună, iată secretul victoriei noastre, iată miracolul de la Mărășești!

– Poate că ați binevoi, venerabil general, să-mi spuneți, chiar acum, după o jumătate de veac de la marea bătălie, dacă ați avut vreun moment de cumpănă sau de teamă. Teamă de moarte, teamă de prăbușirea frontului...

– Ca orice om în vârstă, trăiesc în trecut și e firesc, astfel, să am frontul din Moldova mereu viu în memoria și în preocupările mele; re trăiesc evenimentele cu o intensitate de parcă faptele s-au petrecut ieri, azi...

Personal, de moarte nu m-am temut; sunt militar, am fost educat în acest spirit al înfruntării primejdiei; deși îmi apăr viața, nu preget s-o jertfesc atunci când e în folosul patriei.

Acum, că am ajuns la vârsta centenară, aș spune mai curând că moartea s-a temut ea de mine, de bine ce m-a ocolit în toate primejdiile prin care am trecut. O singură teamă mă ținea în chinga neliniștei: pentru viața fiului meu, colonel de stat major Zadik I. Grigore¹⁰, acum veteran al războiului antihitlerist, pe atunci, la Mărășești, încă minor, participant voluntar la război, ca elev-plutonier, într-o unitate de aerostație. Dar acest sentiment, care aparținea numai tatălui – mie însumi

⁹ Prima convorbire a avut loc în cadrul aniversării semicentenarului Mărășeștilor (august 1967) (n. V. Firoiu).

¹⁰ A decedat în 1974, în vârstă de 76 ani (n. V. Firoiu).

–, nu se cuvenea să aparțină și comandantului, comandantului care eram tot eu. Pentru că, să știi dumneata, pe front – mai ales pe front –, comandantul e cu adevărat părintele luptătorilor săi și fiecare ostaș, fiecare ofițer, deopotrivă, mi-era drag ca un fiu...

– În afară de vitejia ostașului, legendara bravură românească, ce v-a impresionat mai mult, ce-ați păstrat, până-n zilele noastre, din acel eroic și însângerat moment al războiului?

– Aviația. Aviația și aerostația. Pentru că amândouă marcau, atunci și acolo, războiul modern, revoluționând toate metodele și mijloacele artei militare. Acele avioane, pe care noi le trimiteam până în adâncul teritoriului ocupat de trupele vrăjmașe și pe deasupra pozițiilor și a tranșelor lor, împreună cu acel ochi ager, neadormit al aerostierilor din impresionantele baloane captive..., ia, niște uriași elefanți fără picioare, cățarați pe cer..., fără de ale căror relatări nici un stat-majorist nu și-ar fi putut verifica calculele, nu și-ar fi putut susține deducțiile strategice, nu și-ar fi putut întocmi mișcările tactice ale frontului, n-ar fi putut vedea și ști ce e «dincolo», mai departe de linia noastră.

Îmi amintesc și acum cum generalul Berthelot¹¹, căpetenia Misiunii Militare Franceze pe frontul din Moldova, își exprima prețuirea pornită dintr-un sincer entuziasm pentru calitățile zburătorilor noștri, între care Armata I, cea a Mărășeștilor, propriu-zisă, avea Grupul II, cel de la Călmățui, numit pe drept «eroicul Grup II al lui Andrei Popovici», maiorul-aviator român căruia George Clemenceau, primul ministru al Franței, i-a trimis cea dintâi decorație franceză de război acordată vreunui ofițer român pe frontul din Moldova, întâia «legiune de onoare».

– Poate că-mi vorbiți, venerabile general Zadik, și despre alte momente din lunga dumneavoastră carieră militară, ca și din «viața civilă», din ceea ce ați văzut ca și din ceea ce ați ascultat și, firește, ați socotit demn să rețineți... (Îl vizitasem din nou, după ce fusese sărbătorit de conducerea Armatei zilelor noastre)¹².

– Ei, acum sunt mai bătrân decât atunci când m-ai stârnit să povestesc despre Mărășești. Acum am o sută și doi ani. Și să știi dumneata că doi ani trecuți de o sută nu sunt pur și simplu doi ani... Dar o să-ți răspund, o să-mi amintesc despre ceea ce te-ar putea interesa pentru tineretul ce vine din urmă. Să cauți, deci, prin ranița amintirilor mele...

... Sunt născut în anul 1867, la Brătulești, în Moldova, din părinți legați de glia străbună. Fiind copil de zece ani, îmi amintesc cum suna goarna și băteau tobele, atunci când s-a dat sfoară în sat că s-a pornit rezelul împotriva otomanilor, la o mie opt sute șaptezeci și șapte.

¹¹ General Henri Mathias Berthelot (1861–1931), membru de onoare al Academiei Române (n. V. Firoiu).

¹² Sărbătoarea s-a petrecut în preajma zilei de vineri, 8 (stil vechi) sau joi, 21 (stil nou) decembrie 1967.

Și-mi mai amintesc, ca acum – parcă le și aud – bocetele și văicărelile femeilor și ale codanelor, care-și petreceau oamenii, feciorii și frații, de porneau poate să nu se mai întoarcă.

... Și tot prin aburul amintirilor de acum aproape un veac, revăd și aud trâmbițașii când au vestit, de astă dată însoțită de bătaii de clopote, încheierea rezelului și izbânda noastră asupra otomanilor. De atunci mi-am simțit eu chemarea către armată și tot ceea ce am făcut, după aceea, numai pentru armată am gândit.

Am pornit la Iași, la Institutul Unit (asta era prin anul 1880), am absolvit gimnaziul și apoi, după vrerea și stăruința mea către părinți, am devenit elev la Liceul Fiilor de Militari din Iași. Eu nu eram fecior de militar, dar am răzbit în acea școală aleasă prin mediile mari pe care le obținusem la învățătură până atunci, în gimnaziul civil.

Mi-am văzut astfel o parte din vis împlinit: eram militar, dar numai sub raportul disciplinei și al uniformei. În rest, abia mă pregăteam să devin militar, cu adevăratele lui răspunderi. În anul 1886, am absolvit liceul de la Iași și am ajuns elev la Școala de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină din București, care funcționa în localul de pe Calea Griviței. În această școală am venit cu calul de căpăstru, căci atunci călăria făcea parte integrantă din ceea ce trebuie să știe și să facă un ofițer de artilerie și fiecare elev își asigura calul propriu.

Regimul de școală, aspru și fără concesiilor – pentru nimeni, deopotrivă pentru noi, elevii, ca și pentru ofițerii instructori –, nu m-a înfricoșat, pentru că atât la Institutul Unit, cât și la Liceul Militar din Iași cunoscusem viața de internat.

Iată – și venerabilul general îmi întinde o fotografie. Privește-o atent. E a promoției mele. Citește ce scrie pe ea în ortografia vremii: «Școala de Ofițeri – secția Artilerie, promoția 1886–1888». Sunt aici toți cei 20 de elevi ai promoției, proaspeți sublocotenenți. Vezi ce săbii și ce mai diagonale semețe aveam? În mijlocul nostru este domnul locotenent Nisipeanu Nicolae, comandantul bateriei de elevi, instructorul nostru. De la el am învățat abecedarul artileriei și tot de la el am învățat și am păstrat în cugetul meu credința că armata e însăși țara, țara și poporul.

Am instruit ostași, contingente întregi de tunari, prin regimentele din Moldova și din Tulcea, leat cu leat, am avut superiori comandanți, apoi am avut eu, la rându-mi, subalterni, am comandat eu și am devenit șef. Numai la comanda Corpului IV Armată, la Iași, am funcționat nouă ani în șir.

În anul 1922, i-am fost atașat mareșalului Ferdinand Foch¹³, care fusese oaspetele României, în fruntea Misiunii Militare a Franței, participantă la serbările de la Alba Iulia. După cum i-am fost atașat unui alt militar al Franței, mareșalul

¹³ Ferdinand Foch (1851–1929), mareșal al Franței, comandant suprem al forțelor aliate (1918) (n. V. Firoiu).

Joffre¹⁴, ilustră figură a celui Dintâi Război Mondial, și el în vizită la noi, în anul 1920, când a decorat cu Crucea de Război a Franței orașele București, Galați, Mărășești și Giurgiu.

Poate că nu strică să-ți amintesc ce a spus atunci mareșalul Foch, acel geniu militar căruia i se zicea «învingătorul de la Marna», elogiind țăranul-soldat român, bravura acestuia. Să-ți fac eu cunoscut acum ce a declarat, la plecare, pe peronul gării bucureștene, atunci când un ziarist i-a luat un interviu și l-a publicat în ziar, a doua zi. Dă-mi, rogu-te, din sertarul al doilea, din dreapta, din scrinul pe care e fotografia mareșalului Foch, aceea cu dedicație pentru mine, ziarul acela îngălbenit de vreme. Așa, acesta.

Și fiul – colonel veteran – îi înmână tatălui ziarul cerut.

– Iată, așadar, acesta-i ziarul. Citește, te rog...

«[...] Așa cum vă înfățișați, reprezentați o mare sfortare de cultură latină, care-mi dă o mare speranță pentru viitor, anume că România Mare va reprezenta o puternică avangardă a civilizației...»

Țăranul român, pe care l-am văzut adesea în cursul acestei vizite în România, mi-a făcut o excelentă impresie. E atâta bărbăție, energie și putere de muncă și de voință într-însul, și acestea sunt virtuți care contează în viața acestui neam. Aveți unul dintre cei mai buni soldați din lume...»

– Nu mi-ați vorbit despre alte pasiuni, despre alte preferințe ale dumneavoastră. N-ați vrea să le divulgăm acum?

– Pasiuni, nu. Pasiunile mele se rezumă doar la una: armata.

– V-a plăcut muzica, literatura? De cine ați fost mai legat, despre cine vă amintiți mai limpede și mai luminos, mai aproape, pe drumurile vieții parcurse de dumneavoastră?

– Muzica desigur că m-a înaripat și pe mine. Dar literatura mi-a plăcut în cel mai înalt grad. Eminescu, ca poet, Caragiale, cu satira lui biciuitoare și educativă, totodată, Mihail Sadoveanu – cu care aveam relații personale, la Iași –, acest povestitor în graiul cel mai frumos șlefuit al limbii noastre străbune, în cel mai frumos pe care l-am ascultat vreodată. Și-mi mai plăcea Sadoveanu pentru bărbăția cu care-și descria eroii și după cum însăila povestirile despre faptele lor pilduitoare. Dar mi-au plăcut și la francezi, bunăoară, Alex[andre] Dumas tatăl și Victor Hugo. Iar în germană, nemuritorul Goethe. Mare între titani.

Poezia e un lucru gingaș. Nu o face oricine și oricum. Și, desigur, oriunde. Ea e produsul unei minți deosebite și al unui suflet ales. Dar ea e dăruită oamenilor așa, ca o rază de lumină și o boare înviorătoare, ca un dar al unor inimi pentru toate inimile care bat viață omenească pe pământ, deopotrivă pentru femei și bărbați, pentru tineri și pentru bătrâni. Da, da, poezia e și pentru bătrâni. Eu l-am cunoscut

¹⁴ Joseph Joffre (1852–1932), mareșal al Franței, comandant suprem al armatelor franceze (1915–1916) (n. V. Firoiu).

pe poetul Emil Gârleanu¹⁵, care era ofițer activ. Și acum armata are poeții ei, mai mulți și ... la lumina zilei. Că pe vremea mea, unii ofițeri se cam codeau să apară în public ca poeți, că-i pedepsea garnizoana...

Iar pe linia convingerilor mele [potrivit căror] cultura sprijină și educația militară, am donat Muzeului Militar Central documente și fotografii din viața mea, dar legate de istoria țării, după cum am donat Academiei trei sute de cărți valoroase din biblioteca mea, precum și patruzeci și patru de partituri – cântece și romanețe vechi. Să știi dumneata că un cântec, ca și o poezie caldă, îi dă omului curaj.

– Pentru că ați pomenit despre curaj, n-ați vrea să-mi spuneți ceva tocmai despre curaj? Dumneavoastră ce definiție dați curajului?

– Eu așa gândesc, că actul de curaj e exprimarea unei atitudini. Este o nobilă mărturisire a omului către sine. A ta către tine însuși, către ai tăi, către pământul patriei tale. O trăsătură a caracterului, în care egoismul și instinctul de conservare dispar și se afirmă doar spiritul de devoțiune pentru ideea pentru care lupti, pentru ceea ce aperi și susții. Multe din marile înfăptuiri științifice sau artistice n-ar fi putut fi realizate dacă celor angajați le-ar fi lipsit curajul. Supremul act de curaj al creației. Spiritul cuceritor și actul de curaj nu trebuie să fie o demonstrație în sine, un spectacol, ci afirmarea hotărâtă a unei idei nobile, generoase, în care crezi cu dăruire neдрămuită.

– Unde v-ați aflat la 23 august 1944?

– Urmăream mersul operațiunilor războiului și-i întrevedeam sfârșitul prin doborârea nemților. Actul acela curajos și istoric al insurecției armate de la noi a grăbit sfârșitul hitlerismului și a scurtat însăși durata celui de-al Doilea Război Mondial. Data de 23 august 1944 e filă de istorie, act de căpătâi... [...]

La 8 aprilie 1970, generalul care a intrat, în anul 1918, el cel dintâi, în fruntea trupelor, eliberând dulcea Bucovină, veselă grădină, cu pomi roditori și mândri feciori, cum o cântă – în vecia românească – Vasile Alecsandri, a încetat să mai fie între cei vii.

Cu generalul-locotenent în retragere Iacob Gr. Zadik s-a statornicit un record de longevitate, fiind, după cum am arătat, primul general român care a atins vârsta de 103 ani.

Cu el s-a așternut pe încă o lespede de granit un laur de bronz”¹⁶.

¹⁵ [Emil Gârleanu (1878–1914), prozator, regizor, scenarist de film și jurnalist, debutează, în 1900, cu versuri în paginile revistei ieșene „Arhiva”, conduse de A. D. Xenopol, semnând cu pseudonimul Amilgar. Vezi, între altele: crispedia.ro/emil-garleanu/ (accesare: 11 aprilie 2016); C[onstantin] C[iopruga], *Gârleanu, Emil*, în vol. Eugen Simion (coord.), *Dicționarul general al literaturii române (E–K)*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 288–290. Nota redacției]

¹⁶ V. Firoiu, *...Și eu am fost recrut*. Evocări cu generalul Iacob Zadik, acad. Miron Nicolescu, acad. Henri Coandă, acad. Ion Jalea, acad. P. Constantinescu-Iași, acad. Horia Hulubei, acad. Constantin Daicoviciu, acad. Mihai Beniuc, acad. Nicolae Giosan, acad. Eugen Pora, general Gh. Negrescu,

În mod sigur, discuțiile au fost mai bogate în amănunte și semnificații decât lasă a se bănuși din textul tipărit, din care lipsește tocmai Unirea Bucovinei cu Regatul României, din noiembrie 1918, ca și expediția Diviziei 8-a în Pocuția, sub comanda generalului Iacob Zadik, în sprijinul polonilor în lupta pentru depresurizarea țării lor de pretențiile teritoriale ucrainene.

Firește că opera generalului Iacob Zadik merită a fi reconstituită de specialiști în istoria militară a poporului român și punctul de pornire ar trebui să fie documentele și nicidecum legendele. În această perspectivă ne stau la dispoziție câteva fonduri: *În Cinstea ostașilor Diviziei [a] 8-a, 1918, 11 noiembrie 1919, Bucovina*, [Cernăuți, 1920]; Arhivele Naționale Suceava, Colecția de documente, Fond nr. 35, Pachetul XIX; Muzeul Militar Național din București, Donația dr. Ioan Zadik, Mss. 470; Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, Fond 805, *Divizia [a] 8-a Infanterie, 1912–1944*; Fond 950, *Regimentul 3 Grăniceri, Divizia [a] 8-a, Cernăuți, 1918–1940*; Centrul pentru Studierea și Conservarea Arhivelor Militare, Pitești, Fond 2271, *Divizia 8 Infanterie*, Dosar crt. 382, pe 1918, cu 276 file, cuprinzând *Dări de seamă asupra operațiunilor din Bucovina, de la 23 octombrie 1918 până la 31 decembrie 1918* [stil vechi].

În Dosarul nr. 382/1918, de pildă, situația din teren este prob ilustrată prin dări de seamă pentru fiecare zi și hărți localizând efectivele trupelor care au executat misiunile. Reproducem un asemenea document, cu titlul *Divizia 8-a, Biroul de operații. Dare de seamă asupra operațiilor din Bucovina*:

„În seara de 23 oct. 1918, ora 18, s-a primit la Comandamentul Diviziei prin telefon *Ordinul de operații Nr. 1* (alineat la copie) al Ministerului de Război, prin care se ordona ca Generalul Iacob Zadik, având sub ordinele sale trupele din alineatul tabel, să ocupe fără întârziere Ițcani și Suceava, iar de aici să întindă ocuparea Bucovinei până la Cernăuți inclusiv.

În același timp, prefectul județului Botoșani, venind de la Burdujeni, aduce știrea că [acolo] se petrec lucruri grozave: bande armate cu puști și mitraliere devastează orașul – apoi se îndreaptă spre Siret și Suceava. Domnul Flondor, președintele Consiliului Național din Cernăuți, l-a rugat insistent să intervină pe lângă guvernul român pentru ajutor urgent.

S-a dat ordin telegrafic maiorului Ionescu, comandantul Companiei de Grăniceri Botoșani, să adune maximul posibil de oameni (100–120) și să se constituie în unitate de comandă și cu ei să ocupe chiar în noaptea de 23 / 24 c[urent] Ițcanii, pentru a-l pune la adăpost de devastări.

Alexandru Balaci, acad. Radu P. Voinea, Costache Antoniu, Ion Bănuță, Mariana Drăgescu, Dumitru Tudose, Constantin Voineag și locotenentul Ion Baciuc, București, Editura Militară, 1974, p. 13–20. Mai exact, generalul Iacob Zadik nu a împlinit 103 ani, pentru că, născut în ziua de vineri, 8/20 decembrie 1867, în familia lui Grigore și a Eufrosinei, în comuna Brătulești, Roman, a murit în ziua de duminică, 4 aprilie 1970, în orașul București, la vârsta de 103 ani fără nouă luni, o săptămână și cinci zile.

Pentru executarea ordinului de operații No. 1 s-au luat imediat următoarele măsuri:

a) Comunicare telefonică tuturor corpurilor puse sub comanda Generalului Zadik, pentru a-i preveni de operațiunile ordonate și a se pregăti de plecare [fila 2];

b) S-a[u] dat ordine verbale d-lor generali Leca, comandantul Brigadei 16 Infanterie, și generalului Niculcea, comandantul Brigadei 14 Infanterie (celui din urmă prin telefon), care avea să comande detașamentelor ce urma să opereze:

a) în județele Siret și Rădăuți, și

b) Suceava, Gura Humorului, Câmpulung, Vatra Dornei.

c) S-a dat trupelor ordinul de operațiuni prin care se hotăra gruparea trupelor în trei regimente:

1) Regimentul Dorohoi (Colonel Ghiorghiu) din Regimentul 29 Infanterie, Jandarmi Rurali Dorohoi, Grănicerii de pe teritoriul județului Dorohoi și Regimentul 8 Roșiori (tot ce se poate înjgheba), o baterie artilerie (eventual) și un grup moto-mitraliere, având misiunea de a intra în localitatea Siret și a restabili și menține ordinea;

2) Detașamentul Botoșani (colonel Tomoroveanu) compus din Regimentul 37 Infanterie, Jandarmi Rurali Botoșani, Grăniceri de pe teritoriul Botoșani, un grup moto-mitraliere și o baterie artilerie (eventual), având misiunea de a merge la Siret, unde va aștepta noi ordine;

3) Detașamentul Fălticeni (Colonel Rotaru), compus din Regimentul 16 Infanterie, Jandarmi Rurali Suceava, Grăniceri de pe teritoriul județului Suceava, una baterie artilerie (eventual), un grup moto-mitraliere și Regimentul 3 Roșiori, având misiunea de a merge la Ițcani și Suceava, restabilind și menținând ordinea de comun acord cu autoritățile locale.

Detașamentele urmau a începe mișcarea în ziua de 26 octombrie.

În privința organizării lor s-au luat dispozițiunile cuprinse în înștiințările anexe la *Ordinul de operații Nr. 1*.

Operațiuni executate

Față de situațiunea turbure din Bucovina, venirea armatei noastre, cerută așa de insistent de populația pașnică bucovineană, trebuia să se producă cât mai urgent.

Dl I. Flondor, Președintele Consiliului Național din Bucovina, prin telefon, relatează că la Cernăuți situațiunea este imposibilă. Armata ucraineană, cu efectiv de 600–800 [de] oameni, asemenea toți demobilizați, austriaci [...], terorizează populația și nu își mai [iau] răspunderea urmărilor ce ar putea decurge din această stare de lucruri. S-a[u] primit știri telefonice și de la Câmpulung și Gura Humor[ului] că nesiguranța domnește pretutindeni, bande armate comit spargerii și chiar crime; depozitele statului și ale armatei sunt devastate.

Din alăturatele rapoarte ale comandorilor militari ai plășilor Berhometele și Herța se poate vedea situația care domnește în Bucovina. Din toate ținuturile

Bucovinei se cere, cu insistențe, ajutorul grabnic al trupelor noastre pentru a restabili ordinea, a reda populației siguranța vieții și a avutului.

Se anexează în copie petiția adresată de către Primăria Rădăuți [fila 1 verso].

Fiindcă majoritatea efectivelor corpurilor erau în diferite detașări, ca munci agricole și achiziții de produse, în județe, grădini de zarzavat, în cazarmă nu se găsește decât abia efectivul pentru garda corpului; deci o intervenire imediată nu era posibilă decât [realizată] de unitățile disponibile, adică trupele de grăniceri și jandarmi rurali din județele Dorohoi, Botoșani și Suceava, care erau puse la dispoziția diviziei.

De la început, [li] s-a fixat general[ilor] Leca și Niculcea sectoare, în care vor acționa pentru a restabili ordinea și organizarea teritorială următoarele:

a) pentru generalul Leca județele Siret și Rădăuți;

b) pentru generalul Niculcea județul Suceava, Gura Humorei și Câmpulung.

În cursul acestei zile, unitățile de graniță au intrat în Ițcani și Suceava, restabilind ordinea. Compania de Grăniceri Dorohoi a trimis o recunoaștere până la Rădăuți, care a adus următoarea știre: «orașele și satele sunt ocupate de bande răzlețe de ruteni, cari jefuiesc populația și depozitele statului. Noi suntem așteptați, solicitându-se grabnice ajutoare. În Cernăuți se află Regimentul 24 Colomea și Legiunea Ucraineană, cu efectiv [de] 2 000 [de] oameni, cari, fiind bine organizată, atacă trenurile și au înaintat până la Hlinița».

În general, situațiunea trupelor ce se află la dispoziția Diviziei 8-a era următoarea:

Regiment[ele] 29, 37 și 16 Infanterie avea[u] oameni împărțiți pe întreg[ul] teritoriu al județului respectiv la munci agricole și pentru rechiziționarea de alimente și furaje.

Regimentul 16 Infanterie era aproape dezbrăcat.

Regiment[ele] 3 și 8 Roșiori, nesoșite încă din Basarabia, pe zona Diviziei 8-a.

Grănicerii răspândiți pe frontieră, iar jandarmii răspândiți în județ.

Față ca această situațiune și având în vedere insistența cu care era cerut ajutorul armatei române de către populația Bucovinei, s-a[u] dat ordine telegrafice și telefonice tuturor corpurilor de trupă pentru adunarea grabnic a oamenilor din detașări, operațiune care, adăugându-se pregătirile pentru plecare, cerea oarecare timp.

Toți comandanții au raportat că nu se pot pune în marș decât în dimineața zilei de 26 oct., în care sens s-a[u] dat și ordine.

Comandantul Trupelor Regale Române din Bucovina,
General Zadik
Șef de stat Major,

Lt.-colonel Rovinaru”¹⁷.

*

Copie după *Adresa D-lui Președinte
al Consiliului Național din Bucovina*

„Domnule General,

În numele Consiliului Național, vă comunic următoarele:

În ziua de 6 noiembrie st. n., au pus rutenii, cu forța, mâna pe guvernul țării. În urmă, s-a deslănțuit pretutindeni o anarhie, s-au format bande cu caracter bolșevi[c], amenințând libertatea, averea și viața locuitorilor acestei nefericite țări. Primim știri aproape din toată țara, mai ales din nordul Bucovinei, de volnicii brutale cu daune ireparabile. Toate prăzile se cară la Galiția. E de neapărată trebuință a restabili, cu forța armată, pacea în țară. Fiecare moment de întârziere aduce enorme pagube, ireparabile, pentru țară și dificultăți pentru armată. Vă rugăm cu toată insistența să ocupați fără întârziere toată țara, în primul rând capitala Cernăuți, pe drumul cel mai scurt. Aici se vor lua, apoi, toate măsurile necesare.

Forța contrarilor e de tot neînsemnată, cel mult 800 [de] înarmați cu 2 mitraliere, legiunea Ucrainenilor, afară de bande. Credem că va ajunge pe deplin, pentru moment, o armată de 10 000 [de] oameni. Mai adăugăm că [și] Consiliul Național e amenințat [...] în libertatea lui de contrari (adversari). Președintele singur a fost nevoit să se retragă într-un loc sigur. Dacă nu vă hotărâți imediat, nu putem răspunde pentru gravele urmări, cari, fără îndoială, se vor resimți de neamul întreg.

Președintele Consiliului Național,
Dr. Iancu Flondor

Pentru conformitate,
Șef Birou Operații Divizia [a] 8-a
Căpitan Șerb...¹⁸.

*

Ordinul Corpului IV Armată Nr. 272, din 7 noiembrie 1918.
La Nr. 75, din 31 octombrie, către Marele Cartier General,
trimis Corpului 4 Armată în copie.

¹⁷ Centrul pentru Studiul și Conservarea Arhivelor Militare, Pitești, Fond 2271, Divizia 8 Infanterie, Dosar crt. 382, 1918, f. 1–2.

¹⁸ *Ibidem*, f. 18.

„Comandantul, luând cunoștință de tactul și priceperea cu care Comandantul Diviziei [a] 8-a a rezolvat problemele delicate ce i s-au pus în cale în momentul ocupării Bucovinei, își îndeplinește o datorie plăcută de a-i mulțumi atât personal, cât și tuturor colaboratorilor săi, ofițeri și soldați, îndemnându-i să continue de a lucra și în viitor pe aceeași cale, binemeritând de la patrie și de la neam.

Comandantul Corpului IV Armată,
General de Divizie Petala”¹⁹.

*

Din cuvântul de răspuns la întâmpinarea lui Iancu Flondor, din ziua de luni, 11 noiembrie 1918, generalul Iacob Zadik sublinia importanța evenimentului și lipsa jertfelor, cel puțin până la intrarea trupelor române în Cernăuți: „Pentru despărțirea Bucovinei de Moldova a trebuit să se verse sânge, a trebuit să cadă cap de domn; pentru recăștigarea ei însă n-a curs niciun pic de sânge”.

Totuși, în timp, s-au înregistrat – datele calendaristice sunt după stil vechi – însemnate pierderi: 31 octombrie 1918 – 1 mort, 1 rănit și 4 dispăruți din grupa de moto-mitraliere, 2 răniți din Regimentul 37 Infanterie; 11 noiembrie – 1 mort din Regimentul 29 Infanterie; 16 noiembrie – 2 morți și 4 dispăruți din Regimentul 25 Infanterie, „adormind în tren au trecut în Galiția”; 17 noiembrie – 1 mort din Regimentul 25 Infanterie; 20 noiembrie – 1 mort din Regimentul 25 Infanterie și 1 din Regimentul 29 Infanterie; 22 noiembrie – 1 mort din Regimentul 29 Infanterie; 23 noiembrie – 1 mort din Regimentul 37 Infanterie; 26 noiembrie – 1 mort din Regimentul 25 Infanterie și 2 morți din Regimentul 37 Infanterie; 27 noiembrie – 1 plutonier și 1 soldat din Regimentul 37 Infanterie, morți; 29 noiembrie – 1 mort din Regimentul 29 Infanterie; 12 decembrie – 1 mort din Regimentul 29 Infanterie; 14 decembrie – 1 mort din Regimentul 25 Infanterie.

Așadar, un total de 17 morți, 3 răniți și 8 dispăruți într-un răstimp de două luni și o săptămână și dintr-un efectiv de 261 [de] ofițeri, 7 542 trupă [7 803 oameni], 2 316 cai și 417 trăsură, cât însuma Divizia a 8-a, conform cu *Situația de efectivul trupelor aflate în Bucovina pe ziua de 11 noiembrie 1918*, Fond 2271, Dosar crt. 382, pe anul 1918, fila 92.

În ziua de 23 mai 1919, Divizia a 8-a trece hotarul din Bucovina în Galiția, pentru a face legătura cu trupele române din Maramureș, dar și pentru a-i ajuta pe poloni să-i înlăture pe combatanții bolșevici ucraineni, care luptau pentru acapararea vechiului spațiu polonez la noua republică sovietică ucraineană.

¹⁹ *Ibidem*, f. 77.

La împlinirea unui an de la istorica zi a intrării trupelor române în Cernăuți, generalul Iacob Zadik a tipărit o proclamație – *Dl general Zadik către populațiunea Bucovinei* –, în care și-a exprimat mulțumirea față de populația căreia armata română i-a asigurat liniștea, avutul și viața:

„Scumpi cetățeni ai Bucovinei!

Ziua de 11 noiembrie 1919, data împlinirii unui an de când trupele Diviziei a 8-a au călcat pe pământul scump al Bucovinei, a fost prilejul încununării unei munci cinstite, depuse din partea celui dintâi ofițer ca și [a] celui din urmă soldat, de când ne găsim în mijlocul dumneavoastră.

Manifestările sincere și entuziaste, pornite din toate unghiurile țării și de la populațiunea de toate naționalitățile, au fost răsplata cea mai prețioasă pentru munca încordată și pentru străduințele ostașilor Diviziei a 8-a.

Din înălțimea pedestalului de bucurie, pe care m-a urcat dragostea ce ați arătat-o armatei române, mă tem că sufletul meu înduioșat nu va găsi cuvântul potrivit pentru a exprima fiecăruia mulțumiri în numele bravilor ostași ce am onoarea a-i comanda.

Dragostea mea nețârmurită și admirațiunea mea fără pereche se îndreaptă însă către ogorul pe care sunt chemați a-l cultiva, rând pe rând, preotul, învățătorul și ofițerul, către țărâniea din toate unghiurile Bucovinei.

Vouă, țărani ai Bucovinei, de orice naționalitate, vouă, care dovediți în fiecare moment că cu fier de plug și fier de armă se scrie istoria țării, vă trimit toate mulțumirile mele, pentru că, lăsând lucrul vostru, ați mers să ascultați vocea preotului și glasul dascălului, care glorificau munca ostașilor Diviziei [a] 8-a.

Fiți totdeauna ascultători glasului acestor apostoli și fiți convinși că biserica, școala și armata sunt cele trei alcătuirii de stat în cari jobenul și redingota dau mână, fără jenă, cu cojocul și căciula țărănească.

Mulțumesc, de asemenea, presei de toate nuanțele din Bucovina, care a văzut în ziua de 11 noiembrie 1918 momentul bine venit pentru a recunoaște în mod cinstit meritele necontestate ale bravilor noștri ostași.

Mulțumesc, plin de recunoștință, domnului ministru delegat Nistor, Administrației Bucovinei și domnilor deputați și senatori, reprezentanți ai poporului bucovinean, care, stăpâniți de deosebita atenție față de ostașii noștri, printr-un manifest plin de înalte sentimente patriotice, adresat poporului bucovinean, au luat inițiativa serbării acestei zile.

Mulțumesc, plin de recunoștință, domnilor funcționari ai instituțiilor de stat, de toate treptele, pentru că, răspunzând chemării din manifest, au contribuit cu cuvântul și cu fapta la exprimarea vădită a sentimentelor de care sunt animați față de armata română.

Mulțumind funcționărimii, îmi îndrept gândul, cu deosebită dragoste, spre apostolii poporului, către preoții și învățătorii de toate naționalitățile.

Biserica, școala și armata sunt cei trei stâlpi ai neamului, de aceea este explicabil că din biserică și școală au ieșit cele dintâi și cele din urmă cuvinte de laudă pentru armată.

Scumpi cetățeni ai Bucovinei! Cinstind faptele armatei, vă cinstiți pe voi înșivă, căci armata este una și aceeași plămădeală cu poporul. Deci cinste vouă!

Sufletul meu se luminează însă la manifestarea de dragoste a întregii populații bucovinene, căci această manifestare îmi dă încrederea nestrămutată că în vremuri bune, ca și pe timpuri viforoase, zefirul, ca și viscolul, vor aduce pe aripa lor din toate colțurile Bucovinei refrenul «Trăiască România Mare» [!]

În numele ofițerilor și soldaților Diviziei a 8-a, ale căror fapte au fost glorificate de voi, mulțumesc încă o dată, cu recunoștință, tuturor cetățenilor bucovineni.

General Zadik²⁰.

Revista „Unirea” din Cernăuți tipărește, peste câteva zile, în partea sa *Galeria oamenilor politici*, un articol intitulat *Generalul I. Zadik*: „În istoria fiecărui popor sunt nume cari, prin măreția faptelor săvârșite de purtătorii lor, rămân strâns legate de momentele mari naționale ale neamului din mijlocul căruia au răsărit.

În primul loc, capetele încoronate, conducătorii politici ai statelor și marii generali, cari, în fruntea armatelor naționale, asigură mărirea, independența și gloria neamului. Istoria poporului român a avut și ea de înregistrat nume mari și înălțătoare pe tărâmul politic și militar. Între acestea din urmă putem clasa și numele aceluia de care e strâns legată istoria dezrobirii Bucovinei. Generalul Iacob Zadik, care, răspunzând chemării deznădăjduite a fraților bucovineni și călcând primul în fruntea vitezei sale divizii pe pământul sfânt și sângerând al dulcei Bucovine, și-a asigurat un loc de cinste în rândul oamenilor mari pe cari i-a dat neamul nostru.

Numele generalului Iacob Zadik, viteazul comandant al Diviziei [a] 8-a, este și va fi pentru toți bucovinenii și urmașii lor, cari cu drag își vor aminti de zilele mari ale dezrobirii – precum și pentru noi, cei din Regat, cari cu dor și jale priveam la pământul scump ce acum 144 ani ne-a fost răpit din trupul Moldovei –, ca luceafăr măreț, care ne-a luminat calea în întunecosul drum dintre tirania și jugul străin și ziua mare a libertății.

Generalul Zadik, militarul desăvârșit, este și omul cu mintea luminată, diplomatul abil, purtătorul dreptății pentru toți și pentru toate. Figură impunătoare, prin tăria de caracter, cugetul înalt și dreptatea personificată. În fața sa nu vede decât dreptul fiecăruia de a trăi și [de a se] desvolta liber conform cu dorințele proprii.

²⁰ „Unirea”, Cernăuți, anul I, nr. 4, 30 noiembrie 1919, p. 9 și 10.

De la reîntoarcerea administrației românești în ținutul Bucovinei, generalul Zadik, prin înalta sa înțelegere pentru vremurile mari prin care trecem, a dat dovadă de multă pricepere pentru problemele privitoare la diferitele naționalități conlocuitoare, probleme ce fatalmente se ivesc în asemenea ocaziuni. Generalul Zadik a dat dovada unui spirit larg, democratic și figura sa blândă, vorba lui caldă și dulce a[u] impus fiecăruia, fără deosebire, respectul cel mai desăvârșit în fața oamenilor și a legilor.

Prin faptele sale mari și drepte, generalul Zadik lasă o dâră luminoasă, care-l înalță în fața noastră și-i înscrie numele în cartea vecinicii cu litere de aur.

Nero”²¹.

Din păcate, fastul manifestării și copleșitoarea emoție i-au tulburat generalului amintirea zilei de duminică, 11 noiembrie 1918, când Iancu Flondor se îmbrățișa cu Iacob Zadik, precum „doi frați care nu s-au văzut de 144 de ani”, și numele președintelui Consiliului Național Român din Bucovina, care a chemat în sprijin Armata Regală Română și a primit-o cu cea mai înduioșată bucurie, a fost dat uitării...

Iancu Flondor n-a uitat însă asemenea ofensă din partea unui reprezentant al Patriei Mume și, în toamna anului 1922, când Regele Ferdinand a inaugurat Universitatea din Cernăuți și l-a decorat cu o medalie... regească, boierul de viță veche nu s-a urnit din conacul de la Storojineț, a refuzat pur și simplu s-o vadă și i-a trimis-o îndărăt...

²¹ „Unirea». Revistă săptămânală pentru consolidarea politică și culturală a tuturor cetățenilor bucovineni”, Cernăuți, anul I, nr. 5, 7 decembrie 1919, p. 2.

Copiii generalului Iacob Zadik (20 decembrie 1867) – Grigore (27 martie 1898), Ioan Christea (30 ianuarie 1900), Margareta-Eufrosina (17 iunie 1903) – și soția Rose (născută Tatos).

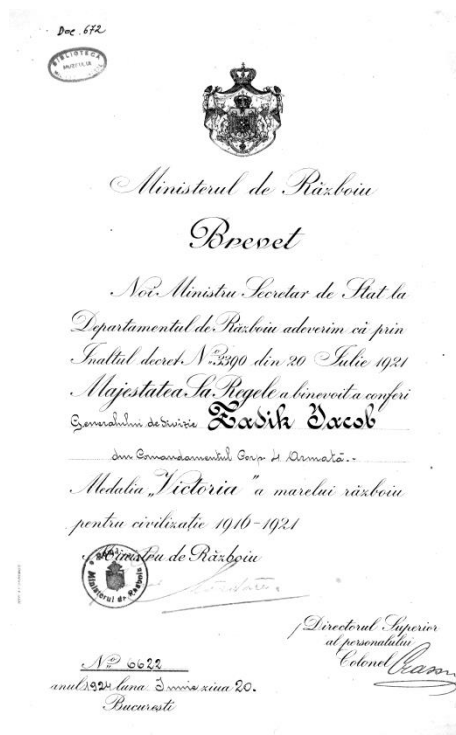
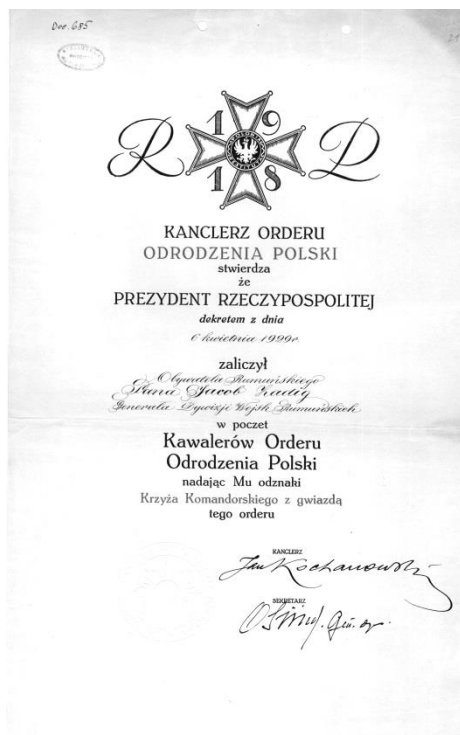
Generalul Iacob Zadik în Bucovina (II)

Vizita generalului Badoglio la Iași, primit de generalul Iacob Zadik și Mihai Negruzzi

Generalul Iacob Zadik și locotenent-colonelul Rovinaru, pregătind intrarea trupelor române în Bucovina, 8 noiembrie 1918, Primăria din Suceava.

Decoratii primite de generalul Iacob Zadik, aflate la Muzeul Militar National Bucuresti, donatia dr. Ioan Zadik